

Metoda

Poglavje zajema opis raziskovalnega načrta, način vzorčenja in opis končnih vzorcev zajetih v raziskavo. Podrobno so opisani vsi merski pripomočki ter postopki izvedbe raziskave.

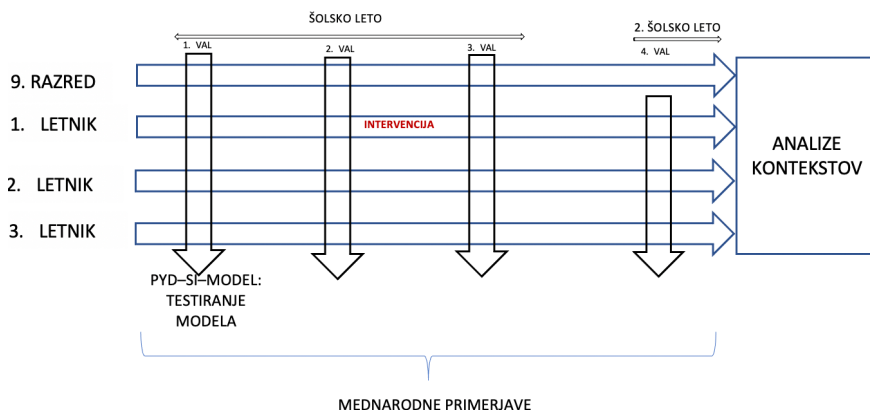
17

1.0 Raziskovalni načrt

Raziskovalni načrt je sestavljen iz kombinacije vzdolžnega in prečnega raziskovalnega načrta ter intervencije.

Vzdolžni raziskovalni načrt: z namenom sledenja mladim v obdobju prehoda iz osnovne v srednjo šolo je uporabljena metodologija vzdolžnega raziskovalnega načrta. V ponavljajočih časovnih intervalih, za začetku šolskega leta (1. merjenje), na sredini šolskega leta (2. merjenje), na koncu šolskega leta (3. merjenje) in na začetku naslednjega šolskega leta (4. merjenje), smo spremljale kazalnike pozitivnega razvoje mladih oz. 5 C-jev (kompetentnost, samozavest, karakter, skrb in povezanost) in razvojne vire (notranje in zunanje), merjene skupaj s tveganim in težavnim vedenjem, načini čustvovanja ter udeležbo pri prosocialnem vedenju.

Prečni raziskovalni načrt omogoča primerjave v istem časovnem obdobju med več spremenljivkami in pogoji in je uporabljen za primerjavo med podskupinami (npr. starostne skupine, skupina s statusom migranta) v kazalnikih pozitivnega razvoja (kompetentnost, samozavest, karakter, skrb in povezanost), razvojnih virih (notranjih in zunanjih) ter drugih proučevanih konceptih.

Slika 1: Raziskovalni načrt

Intervencija (študija primera) sledi metodologiji naključnega kontrolnega vzorčenja, v katerem so dijaki_nje na prehodu naključno dodeljeni bodisi intervencijskim bodisi kontrolnim pogojem.

Načrt raziskave je predstavljen na zgornji sliki.

2.0 Vzorec

2.1 Ciljna populacija

Ciljna populacija (višja stopnja tveganja): osnovne in srednje šole v Sloveniji z višjimi deleži mladostnic_kov s povečanimi dejavniki tveganja (npr. mladostnice_ki, katerih materni jezik je drugačen od slovenskega, mladostnice_ki z nizkim socialno-ekonomskim statusom). Za identifikacijo mladostnic_kov z višjo stopnjo tveganja sta bila uporabljena dva kazalnika:

- 1) obseg pouka slovenščine kot drugega jezika, ki ga določi Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport;
- 2) raziskava PISA (Program mednarodne primerjave dosežkov učencev). Srednješolsko izobraževanje traja dve do pet let (prične se pri petnajstih letih) in je sestavljeno iz več tipov šol, ki se razlikujejo po usmerjenosti in dolžini. Srednješolsko izobraževanje obsega splošno izobraževanje, tj. različne vrste gimnazij (splošna gimnazija – 4 leta, tehnična gimnazija – 4 leta), poklicno (srednje poklicno izobraževanje – 3 leta in nižje poklicno izobraževanje – 2 leti) in strokovno izobraževanje (srednje strokovno izobraževanje – 4 leta). Socialno-ekonomsko in kulturno ozadje dijakov_inj v različnih izobraževalnih programih se spreminja in je najvišje (dijaki_nje imajo doma več finančnih in kulturnih

virov) v gimnazijah, najnižje pa je v srednjih in nižjih poklicnih izobraževalnih programih (Štraus in Markelj, 2009).

Ciljna populacija (nižja stopnja tveganja): Naključen nabor vseh osnovnih in srednjih šol v Sloveniji v skladu s podatki SURS (2018-2019, SURS 2020) glede razporeditve srednješolk_cev v programe.

2.2 Načrt vzorčenja (višja stopnja tveganja)

Osnovne šole: Iz celotnega nabora osnovnih šol z dodeljenimi dodatnimi urami slovenskega jezika smo povabile v raziskavo šole, v katerih je več kot 16 učenk_cev prejelo dodatne ure slovenskega jezika. V skladu s cilji projekta smo povabile 10 osnovnih šol in prejele 5 pozitivnih odgovorov. Dodatno smo kontaktirale še 10 osnovnih šol in prejele 5 pozitivnih odgovorov. Znotraj izbranih 10 osnovnih šol so sodelovali vsi oddelki devetega razreda.

Srednje šole: Od srednjih šol smo v skladu s cilji projekta glede na podatke SURS (2018–2019, SURS, 2020) (razporeditev srednješolk_cev v programe, deleži) povabile 3 gimnazije (35 %), 4 srednje strokovne šole (47 %), dve srednji poklicni šoli (17 %) in 1 nižjo poklicno šolo (2 %). V vsakem letniku smo naključno vzorčile dva oddelka. Uporabile smo bazo vseh šolskih centrov in v naključni nabor vključile šolske centre z več kot 160 odobrenih dodatnih ur slovenskega jezika na letni ravni.

- Splošna gimnazija – cilj: samostojne šole (ne znotraj šolskih centrov): 4 so ustrezale pogojem (ne šolski center, št. ur nad 160), od teh smo povabile 3 šole in pridobile 2 pozitivna odgovora. Dodatno smo vključile še dva šolska centra in prejele 1 pozitiven odgovor. Rezultat: 3 vzorčne splošne gimnazije (2 samostojni šoli, 1 šolski center).
- Srednja strokovna šola, srednja poklicna šola, nižja poklicna šola – cilj: šolski centri (podatek o dodatnih urah slovenskega jezika je bil pridobljen samo na ravni šolskega centra in ne posameznih programov). Znotraj šolskih centrov smo vsakemu šolskemu centru naključno vzorčile srednjo šolo vključeno v ta šolski center. Na ta način smo pridobile seznam šol določenega tipa (srednja strokovna šola, srednja poklicna šola, nižja poklicna šola). Iz seznamov smo nato naključno vzorčile:
  - 4 srednje strokovne šole (o pozitivnih odgovorov), dodatno še 4 srednje strokovne šole (pridobile smo 3 pozitivne odgovore), dodatno smo vzorčile še eno srednjo strokovno šolo (pridobljen 1 pozitiven odgovor), rezultat: 4 srednje strokovne šole;
  - 2 srednji poklicni šoli (pridobile smo 1 pozitiven odgovor), dodatno smo vzorčile 2 srednji poklicni šoli (pridobljen 1 pozitiven odgovor), rezultat: 2 srednji poklicni šoli;

- 1 nižjo poklicno šola (0 pozitivnih odgovorov), dodatno smo vzorčile še eno nižjo poklicno šolo (pridobile 1 pozitiven odgovor), rezultat: 1 nižja poklicna šola.

2.3 Načrt vzorčenja (nižja stopnja tveganja)

Osnovne šole: Iz nabora vseh osnovnih šol smo izločile že povabljene šole v raziskavo (visoka raven tveganja), med ostalimi smo 10 osnovnih šol vzorčile naključno in pridobile 5 pozitivnih odgovorov; dodatno smo vzorčile še 10 osnovnih šol in pridobile 6 pozitivnih odgovorov. Rezultat: 11 šol (1 šola odpove sodelovanju). Končni rezultat: 10 osnovnih šol.

Srednje šole: Iz nabora vseh srednjih šol smo izločile že povabljene šole v raziskavo (visoka raven tveganja) in v skladu z raziskovalnim načrtom, temelječ na statističnih podatkih (SUR5 2020), naključno vzorčile in povabile:

- Splošna gimnazija: povabile smo 3 splošne gimnazije (pridobljena 2 pozitivna odgovora), dodatno smo povabile 1 splošno gimnazijo (pridobljen 1 pozitiven odgovor), dodatno smo povabile 1 splošno gimnazijo (pridobljen 1 pozitiven odgovor). Rezultat: 4 vzorčene splošne gimnazije.
- Srednja strokovna šola, srednja poklicna šola, nižja poklicna šola: vse te tipe šol smo vzorčile po programih, to pomeni, da smo iz seznama programov potem, ko smo izločile šole, ki so že bile vzorčene v nabor šol z visoko ravniyo tveganja (pogoj: en šolski center lahko sodeluje samo z enim programom), naključno izbrale in povabile:
  - 4 srednje strokovne šole (pridobljeni 3 pozitivni odgovori), dodatno smo vzorčile 2 srednji strokovni šoli (pridobljen 1 pozitiven odgovor). Rezultat: 4 vzorčene srednje strokovne šole (1 kasneje odpove sodelovanju). Končni rezultat: 3 vzorčene srednje strokovne šole.
  - 2 srednji poklicni šoli (pridobljen 1 pozitiven odgovor), dodatno smo vzorčile 2 srednji poklicni šoli (pridobljen 1 pozitiven odgovor). Rezultat: 2 vzorčeni srednji poklicni šoli.
  - 1 nižja poklicna šola (brez pozitivnega odgovora), dodatno smo vzorčile 1 nižjo poklicno šolo (pridobljen 1 pozitiven odgovor). Rezultat: 1 vzorčena nižja poklicna šola.

2.4 Izbran vzorec

1. merjenje

V prvem merjenju raziskave je skupno sodelovalo 1984 udeleženk_cev, od tega je bilo 578 učenk_cev osnovne šole (9. razred; 29,1 % skupnega vzorca) in 1406

dijakinj_ov različnih tipov srednjih šol (1., 2. in 3. letnik srednje šole; 70,9 %). 578 posameznic_kov (29,1 %) je obiskovalo osnovno šolo, 1406 (70,9 %) pa srednjo šolo; od tega 462 (23,3 %) 1. letnik, 502 (25,3 %) 2. letnik in 403 (20,3 %) 3. letnik. Od srednješolskih programov 692 (34,9 %) udeležencev_k obiskuje gimnazijo, 528 (26,6 %) srednje strokovno izobraževanje, 139 (7 %) srednje poklicno izobraževanje in 42 (2,1 %) nižje poklicno izobraževanje. Udeleženke_ci so stari od 13 do 24 let, s povprečno starostjo 15,35 let (SD = 1,21). V raziskavi je sodelovalo 1138 žensk, kar predstavlja 57,4 % celotnega vzorca, in 841 moških, natančneje 42,4 % celotnega vzorca; pet udeleženk_cev (0,2 %) spola ni želelo opredeliti na binarni lestvici.

2. merjenje

V drugem merjenju raziskave je sodelovalo 1920 posameznic_kov, od tega 1118 (50,5 %) žensk in 802 (36,2 %) moških; dve_a udeleženki_ca (0,1 %) spola nista želela opredeliti na binarni lestvici, poleg tega pa 293 (13,2 %) udeleženk_cev podatka o spolu ni podalo. Udeleženke_ci so stari od 13 do 24 let, s povprečno starostjo 15,36 let (SD = 1,22). 578 posameznic_kov (26,1 %) obiskuje osnovno šolo, 1347 (60,8 %) pa srednjo šolo – podatka o ravni šolanja ni podalo 290 posameznic_kov (13,1 %); od tega 443 (20,0 %) 1. letnik, 502 (22,7 %) 2. letnik in 401 (18,1 %) 3. letnik. 291 ljudi (13,1 %) letnika oz. razreda ni opredelilo. Od srednješolskih programov 664 (30,0 %) udeleženk_cev obiskuje gimnazijo, 517 (23,3 %) srednje strokovno izobraževanje, 129 (5,8 %) srednje poklicno izobraževanje in 32 (1,4 %) nižje poklicno izobraževanje – 298 udeleženk_cev (13,5 %) slednjega podatka ni podalo.

21

3. merjenje

V tretjem merjenju raziskave je sodelovalo 1669 posameznic_kov, od tega 599 (35,9 %) žensk in 301 (18,0 %) moških; tri_je udeleženke_ci (0,2 %) spola niso opredelili na binarni lestvici, poleg tega pa 766 (45,9 %) udeleženk_cev podatka o spolu ni podalo. Udeleženci_ke so stari od 11 do 20 let, s povprečno starostjo 15,78 let (SD = 1,33). 551 posameznic_kov (33,0 %) obiskuje osnovno šolo, 1093 (65,5 %) pa srednjo šolo – podatka o ravni šolanja ni podalo 25 posameznic_kov (1,5 %); od tega 338 (20,3 %) 1. letnik, 433 (25,9 %) 2. letnik in 304 (18,2 %) 3. letnik. 43 ljudi (2,6 %) letnika oz. razreda ni opredelilo. Od srednješolskih programov 506 (30,3 %) udeleženk_cev obiskuje gimnazijo, 459 (27,5 %) srednje strokovno izobraževanje, 100 (6,0 %) srednje poklicno izobraževanje in 28 (1,7 %) nižje poklicno izobraževanje – 25 udeleženk_cev (1,5 %) slednjega podatka ni podalo.

4. merjenje

V četrtem merjenju raziskave je sodelovalo 1074 posameznic_kov, od tega 686 (63,9 %) žensk in 387 (36,0 %) moških; en_a udeleženec_ka (0,1 %) spola ni želel_a opredeliti na binarni lestvici. Udeleženci_ke so stari od 13 do 19 let, s povprečno starostjo 15,59 let (SD = 1,07). 140 posameznic_kov (13,0 %) obiskuje osnovno šolo, 934 (87,0 %) pa srednjo šolo; od tega 328 (30,5 %) 1. letnik, 324 (30,2 %) 2. letnik in 259 (24,1 %) 3. letnik. Od srednješolskih programov 543 (50,6 %) udeleženk_cev obiskuje gimnazijo, 379 (35,3 %) srednje strokovno izobraževanje, trije (0,3 %) srednje poklicno izobraževanje in devet (0,8 %) nižje poklicno izobraževanje.

Intervencija

V intervencijo so bili vključeni štirje oddelki prvega letnika srednje šole, vsak iz enega tipa srednje šole, tj. šola s splošnim srednješolskim izobraževanjem (v nadaljevanju GIM), šola s strokovnim srednješolskim izobraževanjem (v nadaljevanju SSI), šola s poklicnim srednješolskim izobraževanjem (v nadaljevanju SPI) in šola z nižjim poklicnim izobraževanjem (v nadaljevanju NPI). Intervencija je skupno zajemala 66 dijakov in dijakinj, od tega 33,3 % žensk (Mstarost = 15,23; SD = 0,98). Oddelek GIM je bil zaradi lažje izvedbe razdeljen na dve skupini, pri čemer je bilo v intervencijo vključenih 31 dijakov_inj (od tega 35,7 % žensk; Mstarost = 14,93; SD = 0,38), vsaka skupina posebej je štela 15 dijakov_inj. Oddelek SSI je zajemal 11 dijakov_inj (od tega 40 % žensk, Mstarost = 15,00, SD = 0,47), oddelek SPI prav tako 11 dijakov (100 % moških, Mstarost = 15,00, SD = 0,00) in oddelek NPI 14 dijakov_inj (od tega 50 % žensk, Mstarost = 16,33, SD = 1,72). Skupno je bilo v intervencijo vključenih 7 dijakov_inj (10,6 %), ki so bili rojeni v drugi državi, in 51 dijakov_inj, ki so bili rojeni v Sloveniji (77,3 %), 8 dijakov_inj te informacije ni podalo (12,1 %). Kontrolna skupina je vključevala skupno le 47 dijakov_inj (od tega 26,7 % žensk; Mstarost = 15,07; SD = 0,75). Vključevala je zgolj dijake_inje iz sosednjega oddelka GIM – 28 dijakov_inj (od tega 42,9 % žensk; Mstarost = 14,93; SD = 0,38) in sosednjega SPI – 17 dijakov (100 % moških, Mstarost = 15,29, SD = 1,11), saj na SSI ni bilo zbranih dovolj soglasij, na NPI pa je zgolj 1 dijak_inja sodeloval_a v obeh merjenjih. Skupno sta bila v kontrolno skupino vključena_i 2 dijaka_nji (4,3 %), ki sta bila_i rojena_i v drugi državi, in 44 dijakov_inj, ki so bili rojeni v Sloveniji (89,4 %), 3 dijaki_inje te informacije niso podali (6,4 %).

Fokusne skupine

Fokusne skupine so bile izvedene na štirih srednjih šolah, ki so bile vključene tudi v intervencije in ki izvajajo različne izobraževalne programe (gimnazija, srednje strokovno in poklicno-tehniško izobraževanje, nižje poklicno izobraževanje) in so bile naključno izbrane izmed srednjih šol z visoko stopnjo tveganja

pred pošiljanjem povabila za sodelovanje. Obveščeni so bili, da bodo, v kolikor se bodo s sodelovanjem strinjali, na njihovi šoli izvedene fokusne skupine z dijakinjami in dijaki naključno izbranega oddelka 1. letnika, dijakinjami in dijaki s priseljskim ozadjem naključno izbranega oddelka 1. letnika, učiteljicami in učitelji ter z vodstvom in svetovalno službo srednje šole ter da bodo za naključno izbran oddelek 1. letnika izvedene delavnice, katerih namen bo spodbujanje pozitivnega razvoja mladih. Za sodelovanje je bilo s strani koordinatorja_ice na šoli naključno izbranih pet dijakinj in dijakov iz izbranega oddelka, v kolikor so bili v tem oddelku vključeni tudi dijakinje in dijaki s priseljskim ozadjem, je bila fokusna skupina izvedena tudi z njimi. Nadalje je v fokusnih skupinah sodelovalo tudi pet učiteljev_ic, ki poučujejo izbran razred vključno z razredničarko ali razrednikom tega razreda. Posebej je bila izvedena tudi fokusna skupina z vodstvom in svetovalno službo dotične srednje šole. Skupno je bilo izvedenih 13 fokusnih skupin s 50 udeleženci_kami, od tega je bilo 21 dijakov_inj, 21 učiteljev_ic, štiri_je svetovalni_e delavci_ke in štiri_je ravnatelji_ce.

2.5 Pripomočki

23

V raziskavi smo uporabile z raziskovalnimi cilji usklajen nabor samoocenjevalnih pripomočkov skozi vsa štiri merjenja ter protokole za fokusne skupine.

Demografske podatke so dali odgovori na vprašanja o starosti, spolu, šoli, letniku, ocenah, izobrazbi staršev, velikost kraja bivanja, številu članov gospodinjstva, rabi jezika doma, znanju in rabi tujih jezikov, državi rojstva, državi rojstva staršev.

Kratka verzija *PYD vprašalnika* (Geldhof idr., 2014) je sestavljena iz 34 postavk na 5-stopenjski Likertovi lestvici od 1 (močno se ne strinjam) do 5 (močno se strinjam). Postavke merijo 5 kazalnikov pozitivnega razvoja mladih: kompetentnost (primer postavke: V šoli sem uspešen.), samozavest (primer postavke: Ne glede na vse, sem vesel, da sem takšen, kot sem.), skrb (primer postavke: Žal mi je, ko vidim drugo osebo, ki je poškodovana ali razburjena.), karakter (primer postavke: Redko počnem stvari, ki jih ne bi smel.) in povezanost (primer postavke: Moje prijatelji skrbi zame.). Koeficienti zanesljivosti (od .73 do .92) so pokazali, da je vprašalnik psihometrično ustrezen (Pivec, 2021).

Profil razvojnih virov (The Developmental Assets Profile; DAP, Scales, 2011) je sestavljen iz 58 postavk, ki ocenjujejo prisotnost razvojnih virov pri mladih. Razvojni viri so razdeljeni v naslednjih osem lestvic: Podpora, Opolnomočenje, Meje in pričakovanja, Konstruktivna raba časa (zunanji viri) in Zavezanost k učenju, Pozitivne vrednote, Socialne kompetence in Pozitivna identiteta (notranji viri). Zanesljivost je bila ustrezna od 0.70 do 0.82, razen za lestvico Konstruktivna raba časa, kjer je znašala samo 0.43 (Pivec, 2021).

Lestvica anksioznosti AN-UD (Kozina, 2012) je lestvica, ki vsebuje 14 samoocenjevalnih postavk in je namenjena merjenju splošne anksioznosti in treh

komponent anksioznosti, in sicer Čustev: osem postavk (primer postavke: Nankrat se počutim prestrašenega in ne vem, zakaj.); Skrbi: tri postavke (primer postavke: Zelo me skrbijo moje ocene v šoli.) in Odločanje: tri postavke (primer postavke: Težko se odločim za eno stvar.). Udeleženci_ke odgovarjajo tako, da ocenijo, kako pogosto je zanje značilna posamezna postavka od 1 (nikoli) do 5 (vedno). Posamezne komponente anksioznosti je mogoče sešteti in tako dobiti mero splošne anksioznosti. Lestvica je zanesljiva, koeficienti notranje skladnosti segajo od .70 do .84 (Kozina, 2012).

COVID anksioznost (Kozina idr., 2021). Meri specifično COVID-19 anksioznost. Sestavljena iz šestih postavk (primer postavke: Skrbi me, da bi se okužil_a s koronavirusom.) na pet-stopenjski lestvici od 1 (nikoli) do 5 (vedno). Konstruktna veljavnost pripomočka je podprta s pomembno pozitivno povezanostjo COVID anksioznosti s splošno anksioznostjo ($r = .38$) in pomembno negativno povezanostjo z duševnim blagostanjem ($r = -.22$). Koeficient zanesljivosti znaša .85 (Kozina idr., 2021).

Vprašalnik empatije (Interpersonal Reactivity Index, IRI; Davis, 1983) je najpogosteje uporabljena mera empatije. Sestavlja ga 28 postavk na 5-stopenjski Likertovi lestvici, ki sega od 1 (ne opisuje me dobro) do 5 (opisuje me zelo dobro). Vprašalnik ima 4 podlestvice, vsaka je sestavljena iz sedmih različnih postavk: Zavzemanja perspektive – tendenca k spontanem prevzemanju psihološkega stališča drugih ljudi; Fantazija – nakazuje nagnjenost anketirancev, da se domišljjijsko vživljajo v občutke in dejanja knjižnih, filmskih in igranih likov; Empatična skrb – ocenjuje druge usmerjene občutke sočutja in skrb za druge; Osebna prizadetost – meri nase usmerjene občutke anksioznosti in nelagodja v napetih medosebnih situacijah. Podlestvice imajo ustrezno konstruktno veljavnost, dobro notranjo zanesljivost ($\alpha > .70$) in test-retest zanesljivost ($\alpha > .60$) (Bernstein in Davis, 1982).

Vprašalnik odnosov z vrstniki: nasilnež/žrtev (APRI-BT, Parada 2000) meri medvrstniško nasilje in viktimizacijo v besednih, telesnih in odnosnih poddimenzijah. Vprašalnik je sestavljen iz 36 postavk in je razdeljen na dva dela, nasilje in viktimizacijo z 18 postavkami v vsakem delu na 6-stopenjski lestvici od 1 (nikoli) do 6 (vsak dan). Vsak del je razdeljen na tri poddimenzije (besedna, telesna, odnosna) s 6 postavkami. Prvi del je sestavljen iz postavk, ki preverjajo izvajanje nasilja, kjer posameznik oceni pogostost izvajanja do drugih učencev oz. dijakov_inj v tekočem šolskem letu (primer postavke: Norčeval_a sem se iz učenca_ke tako, da sem ga/jo zmerjal_a oz. žalil_a.). Drugi del je sestavljen iz postavk, ki preverjajo, kako pogosto se jim je zgodilo to vedenje (primer postavke: Učenec_ka oz. dijak_inja je imel_a o meni nesramne pripombe). Obe lestvici sta pokazali visoko stopnjo zanesljivosti (besedno nasilje: .88, telesno nasilje: .81, odnosno nasilje: .81, besedna viktimizacija: 0.88, telesna viktimizacija: 0.81, odnosna viktimizacija: .84) (Košir, idr., 2018).

Revidirana verzija vprašalnika spletnega nasilja (RAPRI-BT; Griezel idr., 2012). Vprašalnik vključuje 26 postavk, ki merijo spletno medvrstniško nasilje iz perspektive spletnega nasilneža in spletne žrtve. Je dopolnitev prvotnega APRI-ja (Parada, 2000). Razdeljen je na dva dela, pri čemer se prvi del nanaša na izvajanje spletnega medvrstniškega nasilja, drugi del pa na spletno viktimizacijo. Skupaj ima štiri poddimenzije (dve za perspektivo spletnega nasilneža in dve za perspektivo spletne žrtve). Poddimenzije vprašalnika so: vizualno nasilje (primer postavke: Poslal_a sem videoposnetek učenca_ke, za katero_ega sem vedel_a, da ga bo osramotil.), besedilno nasilje (primer postavke: Pri pošiljanju sporočila skupini sem namerno izpustil določenega učenca_ko.), vizualna viktimizacija (primer postavke: Prejel_a sem nesramno slikovno sporočilo.) in besedilna viktimizacija (primer postavke: Učenec_ka mi je poslal_a sporočilo preko socialnega omrežja in mi v njem grozil_a, da mi bo škodil_a.). Vprašalnik meri spletno medvrstniško nasilje, ki se je zgodilo v tem šolskem letu. Udeleženci_ke poročajo na 6-stopenjski Likertovi lestvici z razponom od 1 (nikoli) do 6 (vsak dan). Dosedanje ugotovitve kažejo, da ima ustrezne psihometrične značilnosti (Griezel idr., 2012). Omenjeni avtorji poročajo o ustrezni notranji skladnosti, saj vrednost Cronbachovega alfa koeficienta znaša 0,88 za izvajanje spletnega medvrstniškega nasilja in 0,87 za spletno viktimizacijo.

Lestvica vrednotenja različnosti (Aldridge in Ala'l, 2013) je bila razvita za ocenjevanje dojemanja učenk_cev o tem, v kolikšni meri so učenke_ci z različnimi kulturnimi ozadji in izkušnjami priznani ter cenjeni v šoli. Je del širšega vprašalnika o šolski klimi »Kaj se dogaja v tej šoli?«. Sestavljena je iz 8 postavk na 5-stopenjski Likertovi lestvici od 1 (skoraj nikoli) do 5 (skoraj vedno). Za lestvico je značilna visoka notranja skladnost (0,89) (Aldridge in Ala'l, 2013).

Pripadnost (OECD, 2019). Uporabljena je lestvica iz vprašalnika raziskave PISA. Pri ugotavljanju občutka pripadnosti šoli so dijaki in dijakinje v raziskavi PISA 2018 odgovorili na vprašanje »Pomisli na svojo šolo: v kolikšni meri se strinjaš z naslednjimi trditvami?«. Pripadajoče postavke so ocenili na 4-stopenjski lestvici Likertovega tipa od 1 (popolnoma se strinjam) do 4 (sploh se ne strinjam), ocenili pa so naslednje postavke: Počutim se izločeno_ega (ali izobče-no_ega), V šoli z lahkoto sklepam prijateljstva, Čutim pripadnost do te šole, V svoji šoli se počutim čudno in odveč, Zdi se mi, da me imajo drugi dijaki_inje radi in V šoli sem osamljen_a. Navedena lestvica se je na vzorcu slovenskih dijakov_inj potrdila kot ustrezno notranje zanesljiva, z vrednostjo koeficienta notranje zanesljivosti $\alpha = 0,80$ (OCED, 2019).

Čuječnost (MAAS; Brown idr., 2011). Lestvica je sestavljena iz 11 postavk (primer postavke: Zdi se, da „delujem avtomatično“ brez posvečanja posebne pozornosti temu, kar počnem.), ki meri stanje čuječnosti, to je pogostost usmerjanje pozornosti na sedanji trenutek. Udeleženci_ke na postavke odgovorijo na 6-stopenjski lestvici od 1 (skoraj nikoli) do 6 (skoraj vedno). Na odraslih vzorcih je poročana visoka zanesljivost, 0.80 (Brown idr., 2011).

Prispevanje smo merili s šestimi postavkami na pet stopenjski lestvici od 1 (0 ur) do 5 (6 ali več ur), na kateri so udeleženci_ke označili, koliko ur na teden preživijo v prispevanju svoji ožji in širši skupnosti (primer postavke: Koli-ko ur na teden povprečno preživiš tako, da pomagaš prijateljem ali sosedom?).

Fokusne skupine: Dodatno kvantitativnim meram smo uporabili tudi nabor kvalitativnih mer v obliki semi-strukturiranih razgovorov in fokusnih skupin na izbranih intervencijskih šolah.

Pri izvedbi fokusnih skupin smo uporabljali štiri različne protokole, in si-ker za dijake_inje, dijake_inje priseljence_ke, učitelje_ice in za vodstvo. Pro-tokol za dijake_inje je zajemal vprašanja, vezana na njihov razred, ki so se na-našala na kazalnike pozitivnega razvoja mladih (npr. kakšna je samozavest razreda, povezanost in skrb med dijaki_njami, uspešnost razreda, upošteva-nje pravil znotraj razreda in splošno počutje v razredu ipd.). Pri teh vprašanjih so dijaki_nje najprej z dvigom prstov ocenjevali posamezna področja, kjer je en prst pomenil najnižjo oceno, pet prstov pa najvišjo, nato pa so na ostala vprašanja prosto odgovarjali. Poleg teh vprašanj je protokol za dijake_inje za-jemal še vprašanja o zunanjih kontekstih, tj. šolskem okolju in odnosih znot-raj njega (npr. o splošnem počutju na šoli, kako so povezani z drugimi dijaki_njami na šoli, kakšen odnos imajo z učitelji_cami in vodstvom ipd.), o odnosu do večkulturnosti na šoli (npr. ali se o njej pogovarjajo, ali lahko izražajo svo-jo kulturo na šoli ipd.) ter o različnih jezikih, ki so navzoči v šolskem prostoru (npr. kako in kdaj jih uporabljajo, ali se s profesorji_icami kdaj pogovarjajo o prednostih večjezičnosti ipd.). Protokol za dijake_inje priseljence_ke je zaje-mal vprašanja, ki so se navezovala na zaznavo in uporabo prvega jezika, na-čin rabe in preklapljanje med jeziki, rabo jezikov v povezavi s čustvi, jezikov-no anksioznost ter zaznavo odnosa šolskega in vrstniškega okolja do njihove jezikovne situacije. Protokol za učitelje_ice je, podobno kot protokol za dija-ke_inje, vseboval vprašanja o kazalnikih pozitivnega razvoja mladih ter o zu-nanjih kontekstih pozitivnega razvoja mladih. Del vprašanj je bil osredotočen na izbrani razred (npr. kakšni so odnosi, kakšen odnos imajo dijaki_nje v tem razredu do učiteljev_ic, katere so dobre/slabe lastnosti tega razreda ipd.), del vprašanj pa na šolsko klimo ter odnose znotraj šole, večjezičnost (npr. ali uči-telji_ce uporabljajo jezikovno občutljivo poučevanje, ali se z dijaki_njami po-govarjajo o prednostih večjezičnosti ipd.) ter odnos do večkulturnosti (npr. ali se z dijaki_njami pogovarjajo o večkulturnosti, ali vključujejo gradiva in vsebine iz drugega kulturnega okolja ipd.). Vprašanja v protokolu za vodstvo pa so se nanašala v večji meri na zunanje kontekste, in sicer na šolsko okolje in odnose v njem, na šolsko klimo in odnose med dijaki_njami in učitelji_ca-mi, pripadnost šoli, povezovanje z lokalno skupnostjo, odnos šole do večkul-turnosti ter večjezičnosti.

2.6 Postopek

Izvedba raziskave na šolah je potekala med avgustom 2020 in decembrom 2021. Povabilu šol je sledilo pridobivanje soglasij staršev mladoletnih udeleženk_cev. Raziskava je potekala v času pandemije COVID-19.

Prvo merjenje v raziskavi PYD-SI-MODEL je potekalo v mesecih oktobru, novembru in decembru. Prvih deset dni so udeleženci in udeleženke še lahko izpolnjevali vprašalnike v papir-svinčnik obliki (n = 818), potem pa so se zaradi epidemioloških razmer šole zaprle, zato je izpolnjevanje vprašalnikov potekalo zgolj v spletni obliki (n = 1166). Drugo merjenje je potekalo med januarjem in marcem 2021 zaradi šolanja na daljavo v celoti v spletni obliki (n = 1920). Tretje merjenje je potekalo med majem in junijem 2021 tako v papir-svinčnik obliki kot v spletni obliki (1669 vseh (brez intervencij), 739 v papir-svinčnik obliki, 930 v spletni obliki). Četrto merjenje je potekalo med oktobrom in decembrom 2021. Zaradi prehoda devetošolk_cev is osnovne v srednjo šolo smo te k nadaljevanju raziskave povabili preko elektronskega naslova, ki so ga sporočili ob oddanem obveščnem soglasju. Četrto merjenje na srednjih šolah je bilo organizirano na enak način kot predhodna. Trajanje reševanja vprašalnika je potekalo približno 30 do 45 minut (1 šolska ura), pri čemer so bili v času reševanja prisotni koordinatorji_ce raziskave. Zaradi zaprtja šol in epidemije koronavirusa (v nadaljevanju COVID-19) so bile vse fokusne skupine izvedene preko spleta z uporabo programa Zoom. Vsaka fokusna skupina je trajala približno 45 minut (eno šolsko uro). Fokusne skupine so bile izvedene v decembru 2020 s strani praviloma treh izvajalk z v naprej pripravljenimi protokoli, pri čemer sta dve zapisničarki zapisovali odgovore udeleženk_cev. Zaradi želje po kontekstualizaciji intervencije so bile v intervencijo vključene štiri različne skupine šol, ki so imele višje število dodatnih ur slovenščine za priseljence in priseljenke: GIM, SSI, SPI in NPI. Pred izvedbo intervencije so bile izvedene fokusne skupine v vseh vključenih oddelkih, v katere so bili vključeni dijaki in dijakinje, profesorji in profesorice ter vodstvo šole. Fokusne skupine so predstavljale dodano vrednost za lažjo adaptacijo intervencije za posamezni oddelek, ki je bil vključen. Kot eden izmed načinov preverjanja stanja v posameznem oddelku je služilo tudi prvo merjenje, ki je bilo izvedeno znotraj raziskovalnega projekta, v sklopu katerega smo preverili povprečne vrednosti v posameznem razredu in jim prav tako v skladu s tem prilagodili intervencijo. Zaradi epidemije COVID-19 je večina izmed izvedenih delavnic potekala na daljavo, z uporabo programa Zoom v mesecih februarju in marcu 2021. Na ta način so bile izvedene vse delavnice za dijake in dijakinje GIM, SSI in SPI. Za dijake in dijakinje NPI so se 15. februarja 2021 odprle šole (Kustec idr., 2021), zato so bile zanje izvedene delavnice v živo v šolskih prostorih. Vsaka delavnica je trajala dve šolski uri (dvakrat po 45 minut), skupno je bilo v vsakem oddelku izvedenih pet delavnic, ki so se vsebinsko skladale z vsakim izmed kazalnikov pozitivnega razvoja

mladih (povezanost, kompetentnost, samozavest, karakter in skrb). Udeleženci in udeleženke so najprej sodelovali v prvem merjenju, nato v drugem merjenju pred intervencijo in nato so tri mesece po izvedbi intervencije sodelovali v tretjem merjenju.

Literatura

- Aldridge, J., & Ala'i, K. (2013). Assessing students' views of school climate: Developing and validating the What's Happening In This School?(WHITS) questionnaire. *Improving schools*, 16(1), 47–66. <https://doi.org/10.1177/1365480212473680>
- Bernstein, W. M., & Davis, M. H. (1982). Perspective-taking, self-consciousness, and accuracy in person perception. *Basic and Applied Social Psychology*, 3(1), 1–19. https://doi.org/10.1207/s15324834baspo301_1
- Brown, K. W., West, A. M., Loverich, T. M., & Biegel, G. M. (2011). Assessing adolescent mindfulness: Validation of an Adapted Mindful Attention Awareness Scale in adolescent normative and psychiatric populations. *Psychological assessment*, 23(4), 1023–1033. <https://doi.org/10.1037/a0021338>
- Davis, M. H. (1983). Measuring individual differences in empathy: Evidence for a multidimensional approach. *Journal of personality and social psychology*, 44(1), 113–126. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.44.1.113>
- Geldhof, G. J., Bowers, E. P., Boyd, M. J., Mueller, M. K., Napolitano, C. M., Schmid, K. L., Lerner, J. V., & Lerner, R. M. (2014a). Creation of short and very short measures of the five Cs of positive youth development. *Journal of Research on Adolescence*, 24(1), 163–176. <https://doi.org/10.1111/jora.12039>
- Griezel, L., Finger, L. R., Bodkin-Andrews, G. H., Craven, R. G., & Yeung, A. S. (2012). Uncovering the structure of and gender and developmental differences in cyber bullying. *The Journal of Educational Research*, 105(6), 442–455. <https://doi.org/10.1080/00220671.2011.629692>
- Košir, K., Pivec, T., Klasinc, L., Špes, T., & Horvat, M. (2018). Psihosocialne značilnosti učencev kot napovedniki različnih oblik medvrstniške viktimizacije in nasilnega vedenja. *Journal: Psihološka obzorja/Horizons of Psychology*, 171–186. <https://doi.org/10.20419/2018.27.494>
- Kozina, A. (2012). The LAOM multidimensional anxiety scale for measuring anxiety in children and adolescents: Addressing the psychometric properties of the scale. *Journal of Psychoeducational Assessment*, 30(3), 264–273. <https://doi.org/10.1177/0734282911423362>
- Kozina, A., Vidmar, M., Veldin, M., Pivec, T. in Peras, I. (2021). The Role of Emotional Competencies in Psychological Responding to COVID-19 Pandemic. *Psihologija*, 54 (4), 423–440. <https://doi.org/10.2298/PSI200723006K>

- OECD. (2019). PISA 2018 Results. OECD Publishing (Vol. III). Pridobljeno s https://www.oecd.org/pisa/publications/PISA2018_CN_IDN.pdf
- Parada, R. (2000). Adolescent Peer Relations Instrument: A theoretical and empirical basis for the measurement of participant roles in bullying and victimisation of adolescence: An interim test manual and a research monograph: A test manual. Penright South, DC, Australia: Publication Unit, Self-concept Enhancement and Learning Facilitation (SELF) Research Centre, University of Western Sydney.
- Pivec, T. (2021). Measuring Positive Youth Development in Slovenia with a Focus on Gender and School-Level Differences. V A. Kozina & N. Wium (Eds), Positive Youth Development in Contexts (pp.77–107). Digitalna knjižnica Pedagoškega inštituta.
- Scales, P. C. (2011). Youth developmental assets in global perspective: Results from international adaptations of the developmental assets profile. *Child Indicators Research*, 4(4), 619–645. <https://doi.org/10.1007/s12187-011-9112-8>
- Straus, M., & Markelj, N. (2011). Doseganje temeljnih in najvišjih ravni pismenosti slovenskih učenk in učencev v rezultatih raziskave PISA1. *Sodobna Pedagogika*, 62(2), 158–198.
- SURS. (2020). Education. Retrieved from: <https://pxweb.stat.si/SiStat/sl/Podrocja/Index/192/izobrazevanje>.